

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Силвия Александрова-Янкуловска д.м.н,

Декан на Факултет „Обществено здраве“ и Ръководител на катедра „Общественоздравни науки“ при Факултет „Обществено здраве“ на МУ-Плевен

за дисертационния труд на **Милена Милкова Тодорова** на тема **„Роля на медицинската сестра в процеса на кръводаряване“**

Със заповед № Р-109-271/27.07.2020 г. на Ректора на МУ-Варна проф. д-р Валентин Игнатов, д.м.н., съм избрана за член на Научното жури по процедурата за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научната специалност „Управление на здравните грижи“ с кандидат **Милена Милкова Тодорова**, докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Здравни грижи“ при Медицински Университет „Проф. д-р П. Стоянов“ – Варна, с дисертационен труд на тема **„Роля на медицинската сестра в процеса на кръводаряване“**.

Биографични данни и кариерно развитие на докторантката

Милена Тодорова получава професионална квалификация „Медицинска сестра-общ профил“ през 1995 г. от Медицинския колеж в Шумен. Още на следващата година тя започва професионалния си път като медицинска сестра в детско отделение на МБАЛ-Шумен АД. Последователно работи в неонатологично отделение (2000 – 2006 г.) и отделение по трансфузионна хематология (2007 – 2013 г.) на същата болница. През 2003 г. завършва ОКС Бакалавър по „Социални дейности“ от Великотърновски университет „Св. Св. Кирил и Методий“, а 2015 г. – ОКС Магистър по „Управление на здравните грижи“ от МУ-Варна. От 2017 г. е асистент в катедра „Здравни грижи“ към Филиал Шумен на МУ-Варна.

Кандидатката системно повишава квалификацията си. За периода 2006 – 2020 г. е посочила 11 преминати курса към БАПЗГ и 8 други курса. Отделно в рамките на докторантурата си Милена Тодорова е преминала 6 курса към докторантското училище на МУ-Варна. Прави впечатление разнообразната тематика на квалификационните курсове, които са ориентирани както към клиничната практика (дезинфекция на ръце, хранителни добавки, технически помощни средства при различни видове увреждания, техника на вземане на цялата кръв, въведение в спешната помощ), така и към изграждане на педагогически и изследователски умения (педагогическа компетентност I ниво, методология на научното изследване в сестринската практика, обучение на медицинските сестри в комуникативни умения при палиативни пациенти).

Само за две години, от 2017 г. до 2019 г., Милена Тодорова регистрира и 14 участия в научни конференции и семинари и се включва в два проекта.

Професионалният портрет на кандидатката се допълва и от 11 публикации, реализирани в периода 2017 – 2020 г., от които 6 публикации са по темата на дисертационния труд. Учебно-преподавателската ѝ дейност обхваща упражнения по философия и въведение в сестринските грижи; сестрински грижи при болни с психични заболявания; с онкологични заболявания; в анестезиологията и интензивната терапия; в педиатрията; при болни с инфекциозни заболявания и клинична практика на студенти от специалности медицинска сестра и акушерка.

Милена Тодорова е активен член на БАОЗ и ЕУРНА, като в периода 11-15 май 2020 г. се ангажира с подготовка и провеждане на уебинар за Европейската седмица на общественото здраве.

Обща характеристика на дисертационния труд и неговата актуалност

Дисертационният труд съдържа 165 страници и е структуриран в пет основни глави: 1. Литературен обзор; 2. Цел, задачи и методология; 3. Резултати от собствени проучвания и обсъждане; 4. Роля на медицинската сестра в процеса на кръводаряване – инструментариум, организационни и управленски промени; 5. Изводи, препоръки и предложения. Дисертацията включва и 4 приложения.

Библиографският списък е съставен от 172 литературни източника, от които 50 са на кирилица, 103 на латиница и 19 интернет източника. Имам, обаче, сериозни забележки към използваната литература и смятам, че тази част от дисертационния труд не е изготвена съгласно утвърдените стандарти. Повече от половината библиография (конкретно - 63%) съдържа източници от периода 1920-1970 г. и само 12% са източниците след 2000 г. При това източниците след 2000 г. са основно само нормативни актове. Колкото и малко да е проучвана темата на дисертационния труд, докторантката можеше да издири повече нови източници и да се фокусира върху ролята на медицинската сестра в кръводаряването. Нито един от литературните източници не е в тази тематика. С най-просто търсене в google излизат няколко ценни публикации, които можеше да бъдат използвани от докторантката: Potok, D., Chandler, D. (2005) The role of nurses in blood services and donor sessions. Nursing Times; 101: 23, 24–25/ Heal, S., Webster, C., Harris, A. (2019) Blood donation: nurse roles and responsibilities. British Journal of Nursing; 28: 20/ Santos et al. (2013) Nursing care provided to blood donors - from the perspective of integral healthcare. Esc. Anna Nery; 17: 4. Освен това не всички посочени източници са проследяеми в литературния обзор. Интернет източниците не са правилно цитирани и не е ясно кога е осъществен достъп до тях.

Актуалност на дисертационния труд. Избраната от докторантката тема е актуална и както изглежда, малко изследвана. В същото време нуждата от кръвни продукти расте поради застаряващото у нас и в Европейски и Световен мащаб население, както и изменената структура на заболяемостта с нарастване на дела на инцидентите и подмладяване на патологията.

Оценка на структурните части на дисертационния труд

Литературният обзор представлява 23% от общия обем на дисертацията. Разгледани са кръводаряването като биосоциално явление; действието на прилаганите кръвни продукти; възникването и развитието на хемотрансфузията; организацията на кръводаряването в различни страни; кръводаряването в България и дейностите на медицинската сестра в трансфузионната хематология. Докторантката заключава, че в европейските страни кръводаряването се базира на принципа на доброволчество и равнопоставеност, а мобилното кръводаряване води до повишаване на броя на кръводарителите. Медицинската сестра не се използва пълноценно при сегашната организация на трансфузионната мрежа и дейността ѝ е фрагментирано разписана в

нормативните документи. Адекватните действия на медицинската сестра, обаче, са от ключово значение за качеството на грижата за доброволците и тяхното желание за повторно кръводаряване, така че функциите на медицинската сестра следва да бъдат конкретизирани и ролята ѝ да се насочи към увеличаване на броя кръводарители.

Целта на проучването е „Да се проучи ролята на медицинската сестра в процеса на кръводаряване, като се анализира обществената нагласа към акта на донорството, и се предложат възможности за оптимизиране на конкретни сестрински дейности“. За постигане на тази цел са формулирани осем конкретни задачи, включително създаване на Модел на професионално поведение на медицинската сестра при работа с кръводарителя и разработване на Алгоритъм за добра здравна грижа на медицинската сестра, работеща в трансфузионната мрежа. Много оригинална е последната задача – да се изработи информационна брошура за кръводаряване и картичка за привличане към донорство на навършилите пълнолетие. Милена Тодорова е формулирала три позитивни работни хипотези.

Методологията на проучването е представена подробно. Обект на проучването са 3 групи лица – кръводарители (229), реципиенти-пациенти (245) и медицински сестри от трансфузионната мрежа (40) – общо 514 човека. В техническите единици са обхванати Националният център и Регионалният център по трансфузионна хематология Варна, отделенията по трансфузионна хематология към МБАЛ Шумен, Търговище, Добрич и Силистра, както и отделения на 7 други болнични заведения. Мнението на трите групи лица е изследвано чрез оригинално разработени въпросници за анкетно проучване. Проучвани са и документи, но документалният метод само е споменат в методологията без да е представен въпросник за него. В същото време алгоритъма за добра здравна грижа, модела за поведение на медицинската сестра, брошурата и картичката не възприемам като инструменти на изследване, а като продукт на научното изследване.

Резултатите представляват 25% от общия обем на дисертационния труд. Те са представени в две категории: социално-демографски характеристики на изследваните групи и начини за осигуряване на кръвни продукти. Втората категория е фокусирана към информираността и мотивацията по въпроси на кръводаряването, затрудненията при обезпечаване с кръвни продукти и черния пазар на кръв.

Резултатите са илюстрирани с 67 фигури и 10 таблици, като фигурите от литературния обзор са с отделна номерация и не влизат в тази бройка. Докторантката успешно облича с емпирични данни отдавна съществуващи у нас проблеми с кръводаряването, като:

- Невъзможност да бъдат осигурени необходимите кръвни продукти от безвъзмездни и доброволни кръводарители (мнение на 95% от анкетиранияте медицинските сестри).
- Трудности на нуждаещите се реципиенти да си осигурят кръводарители (53,88% от анкетиранияте).
- Слабата надеждност на анамнестичните данни от донорите. Всеки четвърти от анкетиранияте с основно образование е склонен да укрие информация за здравословното си състояние, която би могла да възпрепятства кръводаряване (25%).

- Липса на мотивация за кръводаряване освен при нужда от такова за близък (59,83% от анкетираните донори и 73,43% от анкетираните пациенти).
- Морални и законови дилеми се представят ежедневно пред медицинските сестри в трансфузионната мрежа – 65% от тях съобщават за отправяни им предложения за заплащане с цел нарушаване на работата с кръводарители.
- Работата в трансфузионната мрежа не е атрактивна – 85% от анкетираните сестри посочват ниското заплащане и недостига на специалисти като най-наболели проблеми. В същото време от качеството на здравните грижи зависи удовлетвореността на донорите и задържането им за последващо кръводаряване (92% от анкетираните сестри).
- Влиянието на медиите върху желанието за кръводаряване се регистрира в мнението на 40.17% от дарителите, а 37,99% са стимулирани за кръводаряване от известни обществени личности.
- Алармираща причина за нежелание за кръводаряване не е толкова етнически или религиозен предразсъдък (едва 19,65% от донорите и 10% от сестрите), колкото опасението от заразяване (41,05% от донорите, 44,08% от реципиентите). Тези данни поставят сериозни въпроси за доверието в здравната система, както и ни посочват потенциални резерви за дейности, които да доведат до увеличаване на кръводаряването.

Работата би спечелила от по-категорично заключение за изпълнимостта на първоначално формулираните хипотези, които сега са разхвърляни измежду останалите изводи.

Моделът за професионално поведение при работа с кръводарителя посочва обхвата на дейностите на медицинската сестра, препоръки към кръводарителя и неговите близки, мотивиращото поведение на медицинската сестра. Моделът се подпомага от брошурата за кръводаряване, която е атрактивно оформена и с добре адаптирано съдържание за процедурата на кръводаряване, изискванията към кръводарителите и потенциалните нуждаещи се от дарената кръв.

Алгоритъмът за добра здравна грижа в логическа последователност определя стъпките, които следва да осъществи медицинската сестра, като са очертани и екипните взаимоотношения с лекаря. Удачно е приложена и цветова кодировка. Допълнителна тежест на дисертацията щеше да донесе апробирането на разработените Модел за професионално поведение и Алгоритъм за добра здравна грижа. Препоръчвам на Милена Тодорова да осъществи обратна връзка със заведенията-технически единици, да им предостави модела и алгоритъма и след известен период на приложение, да изследва мнението на медицинските сестри за работата с тези инструменти.

Приемам напълно посочените от докторантката **приноси с теоретичен и практико-приложен характер**, като особено ценни намирам Алгоритъма за добра здравна грижа и Модела на професионално поведение, които следва да запълнят вакуума от насоки за работа на медицинската сестра в трансфузионната мрежа.

Препоръките към Министерство на здравеопазването са с добър замисъл и са подплатени от резултатите на проучването, но трябва да се формализират.

Авторефератът отразява добре съдържанието на дисертационния труд и представя в пълен обем направените изводи и препоръки към съответните институции.

Във връзка с дисертационния труд са представени четири публикации, от които три са статии (в сп. Здравни грижи и сп. Сестринско дело) и една е пълнотекстов доклад от научен форум.

Заключение

Представеният дисертационен труд се отличава с актуалност и оригиналност. Цялостната организация и провеждане на проучването е лично дело на докторантката и доказва добрите ѝ възможности за научно-изследователска работа.

Дисертационният труд **„Роля на медицинската сестра в процеса на кръводаряване”** отговаря на изискванията на Правилника за развитие на академичния състав в Медицински университет-Варна, поради което давам своето положително становище и предлагам на уважаемите членове на Научното жури да гласуват положително за присъждане на образователната и научна степен **„доктор”** на **Милена Милкова Тодорова**.

Изготвил становището:

Проф. д-р Силвия Александрова-Янкуловска, д.м.н.

28 август 2020 г.